

REJSEFILM-PLAGER *af Jørgen Stegelmann*

Takket være en akavet helligdagslovgivning gives der som bekendt her i landet tidspunkter, på hvilke det røde lys er tændt for film fra det almindelige repertoire, medens der på de samme tider er fri bane for blandt andet de såkaldte rejsefilm. Det er ofte og med fuld ret blevet påpeget, hvor fattig på konsekvens og logik denne sondring er; den går groft sagt ud fra, at kunst må rationeres, medens der altid kan blive tid til det, der foregiver at være oplysning og belæring – kvaliteten tager man ikke i betragtning. Det må stadig være en gåde, hvorledes man så afgjort formår at sigte oplysning fra kunst – hvor tåbeligt, at man en søndag allerede tidligt kan komme til at overvære underlødige udflugter med amatørerne som fremmedfører, medens man pænt må vente til kl. 16 på, at der blændes op for de lodige film, som det almindelige repertoire som regel kan byde på.

Måske ligger den tanke gemt i bestemmelsen, at der for eksempel om søndagen for kl. 16 kun må vises *kedelige* film; det går ikke an at underholde og fornøje, men ud fra en ærkebanal tankegang tror man det rigtigere at skænke lidt belæring ud, eftersom den slags enten må formodes at være lidet oplivende – den gamle skoledrengementalitet dukker op hos lovgiverne – eller også så lidt tiltrækkende, at kun et fåtal kan ventes at ville møde op, når en af de professionelle turister viser billeder fra den seneste rejse. Det hører da også til en ufravigelig bestemmelse ved forevisning af rejsefilm, at de ledsages af foredrag; den hyppigt anvendte pegepind er ikke direkte påbudt, men dens tilstedeværelse føles helt i pagt med lovens ånd.

Men rejsefilm har i de sidste år vundet sig et stort og – synes man – altfor let taknemmeligt publikum. Man kan vel uden større besvær filosofere sig frem til, hvorfor disse film søges i stadigt stigende grad: tekniske fremskridt gør det også muligt for lægmand at optage billeder, der vel undertiden kan stå mål med den helbefarne fotografers, man lokker ved at appellere til tilskuernes sans for det mystiske, det farvestrålende, det eksotiske – og der spilles i første række på, at folk efterhånden selv er be-

rejste og derfor gerne kommer for at se de kendte steder igen – man behøver blot én gang lytte til et rejsefilmpublikum for at lære dette genkendelsens søde gisp at kende.

En del kommer vel også for at lade sig belære, for at suge nye indtryk til sig og for – som det hedder – at kunne bringe noget med hjem. At man næsten altid kun opvartes med oplysninger af en type, der ikke kan virke overraskende på den, som husker blot en anelse af sin barndoms undervisning, er så en anden sag; man er dog blevet undervist, ikke blot underholdt, og dermed føler vist mange sig beriget.

Men man må undre sig over, med hvor liden kræsenhed publikum sluger til sig – man forbløffes over, at så mange klichéer og så mange ligegyldigheder uden tøven accepteres, ja, man begriber ikke, at tilskuerne ved en rejsefilm ofte ligefrem synes at nyde netop det absolut trivielle. Vil rejsefilmernes publikum kun godtage trivialiteter, og ville det måske protestere, hvis det traditionelle skema blev lagt til side?

Det er jo nemlig sådan, at det store gros af rejsefilm tilrettelægges skematisk og ikke tør fravige en gennemført brug af de gamle travere. Her tales naturligvis ikke om typens undtagelser, om glimrende dokumentarfilm, der med hjerte og sind fordyber sig i et fremmedartet milieu. Det er jo ikke i princippet, at rejsefilmene er så forkastelige; *Flaherty*, *Sucksdorff*, *Basil Wright* – for blot at nævne nogle – har rejst, ladet sig berige og bragt deres oplevelser videre til os i film af en ganske anden kvalitet end den jævne rejsefilms. For dem var det fortærskede noget, som for enhver pris måtte undgås, ligeså det falsk eksotiske, det billigt magiske. For dem var overfladiskhed en forbrydelse, ro og fordybelse en pligt. Det turde derfor være indlysende, at disse kunstneres film ikke kan være inkluderede, når standard-rejsefilmen angribes. Ingen af de i det følgende nævnte skavanker hæfter ved film som „Louisiana Story“, „Vinden og Floeden“, „Song of Ceylon“.

Til gengæld plager de søndagens gængse turistfilm afgørende. Og hovedskavanken hedder tempo, det forcerede japperi, der nødvendig-

vis må spænde ben for enhver form for grundighed og indsigt. En rejsefilm indledes almindeligvis med et landkort, hvorpå turen er indtegnet, for at der dermed hurtigst muligt kan være ført bevis for globetrotterens flid. Enhver tilskuer med blik for, hvad der naturligvis må følge efter, burde straks forlade salen – en tur gennem det pågældende land på en lille times tid! Så startes der da på en susende rundfart, fra kyst til kyst, fra by til by; glimtvist, sporadisk, sjusket lægges en fremmed kultur frem for vore øjne. Intet gøres til genstand for nærmere behandling – jo, måske en folkefest kan slumpe sig til bare et par minutter, men straks efter går det hastigt videre. Pudsigst virker dette fjollede hastværk, når rejseføreren oppe ved lærredet ikke selv formår at følge med, men endnu er i fuld gang med at fortælle om det foregående glimt, medens billederne hopper videre, utålmodigt og meningsløst. En enkelt gang har vel danske rejsefilmfotografer vovet at sætte tempoet ned,

Fra en rejsefilm. Søde piger i nationaldrægter kan man godt få nok af.

men hvor det var gjort bedst, i Rostells „Faru Makubwa“, drejede det sig da også om dyrebilleder. Safarifilmen synes at have bedre kår end turistfilmen, der besøger fremmede lande og folk.

Rejsefilmen anvender normalt en række klischeer. Gammeldags geografibøger hånes tit for at bruge faste unuancerede karakteristikker af fremmede landes befolkning; rejsefilmene har imidlertid ikke fattet kritikken, men serverer gerne flovser om folketyper og temperamenter. De henkastede nærbilleder, som skal give os indtryk af landets beboere, samler sig om flotte ynglinge, dekorative oldinge, kønne piger eller rørende småbørn, og billederne ledsages af bemærkninger som „Se denne unge mand, han var rigtignok skummel og vred“, „Her er en gammel kone, et pragtfuldt ansigt, hun solgte min kone en kam uden tænder“ og „Se, er han/hun ikke bedårende“. Hvorpå salen stønner, ikke af lede, men af betagelse.

Til turistfilmernes faste træk hører også udnyttelsen af det eksotiske, der hyppigst anskues fra dets farvestrålende side, men kun særdeles sjældent appellerer til fotografen som andet end ren fotograf. Palmer, templer, pagoder, knækkede søjler, vulkaner – alt bliver man præsenteret for, men igen kun i glimt. Og på samme linie ligger det, at magi og mystik kun dyrkes for deres udvendige attraktioners skyld. Vi ser og vi ser, men vi kommer aldrig nogen sinde bagom og lærer at forstå. Man kommer uvilkårligt til at tænke på offer-scenen i „Song of Ceylon“; hvilken afgrund mellem denne films omhyggelige fordybelse og turistfilmens uanstændige nysgerrighed.

Turistfilmen arbejder desuden ofte meget sensationalistisk, snager med uforstilt fornøjelse i bestialitet og grumhed. Den kan gøre det mere uforstyrret og med større udsigt til at undgå anklager for spekulation end spillefilmen – den underviser jo. Men til tider mærkes en anden hensigt stærkere, og forstemmelsen øges.

Der er flere skavanker at liste op, mange flere. Unøjagtighed såvel filmisk som i de historiske og geografiske oplysninger, grove generalisationer, når det gælder at karakterisere landenes udvikling, flov og fad humor i de ledsagende foredrag, planløshed ved tilrettelæggningen af det musikalske akkompagnement. Men hovedskavankerne er og bliver overfladiskhed og sjuskeri.

Det er blevet nævnt, at turistfilmene har deres publikum, et ikke særlig lille et endda. Men måske sidder der kun så mange ved søndagens rejsefilm, fordi de „rigtige“ film endnu ikke spilles. Lige kår for alle typer film ville kunne oplære mysteriet.